

HARBIY BILIM YURTLARIDA CHET TILLARI BO‘YICHA AMALIY MASHG‘ULOT O‘TISH TEKNOLOGIYASI

Toshkent oliv umumqo‘shin qo‘mondonlik
bilim yurti tillar kafedrasasi o‘qituvchisi
S.Z.Mirpayazova

Annotatsiya. Mazkur maqolada harbiy bilim yurtlarida chet tili bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkillashtirishning asoslari haqida so‘z yuritilgan.

Tayanch so‘zlar. Pedagogik texnologiya, axborot texnologiyalari, baholash, ta’lim tizimi, xorijiy tillar.

Аннотация. В данной статье рассматриваются основы организации практических занятий по иностранному языку с использованием современных педагогических технологий.

Ключевые слова. Педагогические технологии, информационные технологии, оценка, система образования, иностранные языки.

Annotation. In this article talked about organization of the practical lessons using modern pedagogical technologies in the military educational institutions.

Key words. Pedagogical technologies, information technologies, marking, educational system, foreign languages.

Respublikamizning birinchi Prezidenti I.A.Karimov ta’lim-tarbiya sohasining jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni to‘g‘risida fikr bildirar ekan, unga shunday ta’rif beradi: “Ta’lim O‘zbekiston xalqi ma’nnaviyatiga yaratuvchilik faoliyatini baxsh etadi. O‘sib kelayotgan avlodning barcha yaxshi imkoniyatlari unda namoyon bo‘ladi, kasb-kori, mahorati uzluksiz takomillashadi, katta avlodlarning dono tajribasi anglab olinadi va yosh avlodga o‘tadi”¹.

Prezident tomonidan ilmiy asoslab berilgan ta’lim-tarbiya modelini amaliyotga tatbiq etish o‘quv jarayonini texnologiyalashtirish bilan uzviy bog‘liqdir. Shu boisdan Kadrlar tayyorlash milliy dasturidagi “O‘quv-tarbiyaviy jarayonni ilg‘or pedagogik texnologiyalar bilan ta’minalash” ushbu dasturning ikkinchi va uchinchi bosqichlarida bajariladigan jiddiy vazifalardan biri sifatida belgilandi.

Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining ikkinchi bosqichi ta’lim jarayonidagi sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilash, ya’ni jahon andozalariga mos, raqobatbardosh, yuqori saviyaga ega bo‘lgan mutaxassislar tayyorlashdir. Ushbu murakkab muammolarni yechimini topib ularni amalda keng qo‘llash oliy ta’lim tizimi xodimlari oldiga juda katta vazifalarni qo‘yadi. Bunda aniq vazifalar sifatida bevosita o‘quv jarayonini yaxshilash, o‘quv dasturlarini yanada takomillashtirish, o‘qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalarini amalga joriy qilish, texnik vositalaridan keng foydalanish va shu asosda masofadan o‘qitishni keng joriy qilishdan iboratdir.

Pedagogik texnologiya – bu xorijiy pedagogika yo‘nalishi bo‘lib, uning maqsadi ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish va o‘qitish natijalarini kafolatlashdan iborat.

¹ Каримов И.А. «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараккиёт йўли». –Т., «Ўзбекистон», 1992. 78-бет.

Shunday ekan, dunyoda doimiy ravishda ro'y beradigan eng asosiy axborotlarni, kundalik voqealar va yangiliklarni tezkor ravishda bilish va ulardan o'z xizmat sohasi yo'nali shida foydalana olish uchun bo'lajak ofitser kadrlarning chet tillarni bilishlari bugungi kunda zamon talabi sifatida ro'yobga chiqmoqda. Bu borada 2012 yil 10-dekabrdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti – Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni tomonidan chet tillarni uzluksiz o'rganish tizimini tashkil qilishni yanada takomillashtirishga qaratilgan PQ-1875 sonli qarorining qabul qilinganligi, xorijiy tillarni o'rganish davlatimizni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan uzoqqa mo'ljallangan strategik maqsad va vazifalarni amalga oshirish rejasini amalga tadbiq etishda yetakchi va asosiy vositalardan biri sifatida davlatimiz rahbariyati tomonidan e'tiborga olinganligi bugungi kun uchun xorijiy tillarni o'rganish davrimizning dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolayotganligining yana bir tasdig'idir. Huddi shu talablardan kelib chiqqan holda kursantlarga chet tili fanlari ham eng kerakli fan sifatida o'qitilmoqda.

Oliy harbiy bilim yurtlarida kursantlarga chet tillarini o'qitishdan maqsad O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlariga yuqori malakali, o'z mutaxassisligi bo'yicha chet tillarining birida erkin gaplasha oladigan, eng dolzarb vaziyatlarda o'z fikrini bildira oladigan, shaxsiy tarkib bilan ishlashda va jangovar vaziyatlarda eng oxirgi ishlab chiqarilgan qurol-yarog' va texnikalar bo'yicha axborotlar olishda kerakli harbiy adabiyotlardan foydalana oladigan ikki yoki uch tilda tarjima qila oladigan yetuk mutaxassis ofitserlar tayyorlashdir.

Ma'lumki jahonda yaratilayotgan asosiy kashfiyat va yangiliklar, voqealar va hodisalar to'g'risidagi ma'lumotlar asosan yetakchi dunyo tillarida chop etiladi va elektron vositalar orqali yetkaziladi. Mana shunday dunyo tillaridan biri hammaga ma'lumki ingliz tili hisoblanadi. Shuning uchun dunyoning juda ko'plab mamlakatlari oliy o'quv yurtlarida bo'lajak xodim yoki xizmatchisi nafaqat soha mutaxassisligini mukammal bilishi balki aynan ingliz tilini yaxshi bilishi va erkin muloqot qilishi asosida tayyorlanmoqda.

Aslida chet tilini o'rganishdan amaliy maqsad "o'rganilayotgan tilda o'zgalar nutqini idrok etib tushunish va o'z fikrini o'sha tilda bayon eta olish, ya'ni nutq orqali muloqot qilishdir". Shu fikrlarga asoslangan holda ayta olamizki, ta'lim sifati bilan usuliga qarab ta'lim oluvchida bilim hosil bo'ladi. Bu o'qituvchining mahoratinigina emas, balki o'quvchining istak-xohishi, qobiliyati va bilim darajasini ham belgilab beradi. Ta'lim uzoq davom etadigan jarayondir. Bilim esa bu jarayon asosida beriladigan mavhum tushunchaga ega bo'lgan hodisadir. Bilim xususiylikka ega bo'lsa, ta'lim umumiylilikka egadir. Ta'lim barcha uchun bir xilda davom etadigan jarayon. Bilim olamda yuz beradigan voqealar tufayli inson miyasida tasavvur qilish natijasida hosil bo'ladigan tushunchalardir. Dars jarayonining sifati uni beradigan o'qituvchining bilim saviyasi bilan belgilansa, bilim haqiqiy bo'ladi. Ta'limni amalga oshiradigan yoki dars beradigan kishilarning saviyasi turlich bo'lishi mumkin. Lekin guruhdagi kursantlarga beriladigan ta'lim bir xildir. O'qituvchi bilim emas, balki ta'lim beradi. Kursant esa ana shu ta'lim jarayonida bilimga ega bo'ladi. Buning uchun u mustaqil o'qiydi, tayyorlanadi, mushohada qiladi, tasavvurlarga ega bo'ladi, eshitganlari va o'qiganlarini umumlashtiradi. Natijada bu kursant o'sha fandan muayyan bilimga ega bo'ladi.

O'quv jarayonida ta'limgiz sifatini belgilovchi holatlar quyidagilardan iborat: yuqori ilmiy-pedagogik darajada dars berish, darslarni savol-javob tarzida qiziqarli tashkil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va multimedia qo'llanmalardan foydalanish, tinglovchilarni bilim olishga undaydigan, o'yantiradigan muammolarni ular oldiga qo'yish, talabchanlik, tinglovchilar bilan individual ishlash, ijodkorlikka undash, erkin muloqot yuritishga, ijodiy fikrlashga o'rgatish, ilmiy izlanishga jalb qilish va boshqa tadbirlar ta'limgiz sifatini oshiradi.

Aytilganlardan kelib chiqqan holda chet tili fani bo'yicha ta'limgizda ilg'or pedagogika texnologiyalarini loyihalashtirishdagi ba'zi bir yondoshuvlarni keltiramiz:

1. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limgiz. Bu ta'limgiz o'z mohiyatiga ko'ra ta'limgiz jarayonining barcha ishtirokchilarini yaxshi bilimga ega bo'lishlarini ko'zda tutadi.

2. Tizimli yondashuv. Ta'limgiz texnologiyasi tizimining barcha belgilarini o'z ichiga oladi: ta'limgiz jarayonning barcha bo'g'inalarini o'zaro bog'laydi.

3. Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv. Ta'limgiz oluvchining faoliyatni faollashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini keng olib beradigan ta'limgizni ifodalaydi.

4. Dialogik yondashuv. Bu yondoshuv o'quv jarayonida o'qituvchi kursantlarning birligi va o'zaro munosabatlarini yaratish kerakligini bildiradi. Uning natijasida Kursantda dars jarayonida o'z-o'zini faollashtirish va o'z-o'zini ko'rsata olish kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

5. Hamkorlikdagi ta'limgizni tashkil etishda tenglik, ta'limgiz beruvchi va ta'limgiz oluvchi o'rtasidagi munosabatlarda hamkorlikni va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlash zarurdir.

6. Muammoli ta'limgiz. Bu ta'limgizda biror kerakli muammoni berish orqali ta'limgiz oluvchi faollashtiriladi. Bunda bilim shakllantiriladi va rivojlantiriladi, amalda ularni mustaqil tarzda qo'llash ta'minlanadi.

7. Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash – kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

8. O'qitishning usullari va texnikasi. Bunda mavzu bo'yicha matnlar, topshiriqlar, amaliy ishlash usuli, suhbat, tushuntirish, slaydlar, testlar, "Veer" texnikasi, "Konvert" texnikasi va boshqalar qo'llaniladi.

9. O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, guruh va juft-juft bo'lib ishlash.

10. O'qitish vositalari o'qitishning an'anaviy shakllari (garslik, mavzu matni) bilan bir qatorda - kompyuter va axborot texnologiyalarini.

11. Kommunikatsiya usullari: O'qituvchi-kursant va kursantlarning bir biki bilan o'zaro munosabatlari.

12. Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blitz-so'rov, kundalik so'rov natijalarini tahlili asosida o'qitish diagnostikasi, ya'ni baholash.

13. Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi uslubiy ishlanmalar ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejulashtirish, o'yilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlar berish va ularni nazorat qilish.

14. Baholash: o‘quv mashg‘uloti davomida ta’limning natijalarini kuzatib borish. O‘qituvchi dars oxirida tarqatma materiallar yoki savol-javoblar orqali kursantlarning bilimlarini baholaydi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’limi tizimida juda ko‘p usullar, savollar, organayzerlar, texnikalar, qoida va testlar mavjud.

Ular: Tayanch iboralar, “Nima uchun” organayzeri, Slaydlar, “Blits-so‘rov” savollari, B/B/B (Bilaman / Bilishni hohlayman / Bilib oldim), “Kaskad” texnikasi, Baliq skeleti, Insert usuli, “Klaster” texnikasi, “Pinbord” texnikasi, Aqliy hujum, “Ts-sxema” texnikasi, “FSMU” texnologiyasi, “Nima uchun” texnikasi, “Muammoli vaziyat”, Testlar, “Delfi” texnikasi, “Veer” texnikasi, “Ajurli arra” qoidalari, “Konvert” texnikasi, “Qanday” organayzeri, “Koop-koop” (“Birgalikda o‘qiymiz”) texnikasi, “Piramida” texnikasi va boshqalardir.

Biz bular orasidan chet tillarini o‘qitishda tayanch iboralar, Blits-so‘rov savollari, “So‘zlar xarita”ni, “Nima uchun” organayzerini, slaydlarni, “Klaster” texnikasini, Testlarni, “Veer” texnikasini, “Konvert” texnikasini, “Baliq skeleti”ni, “Qanday” organayzerini mavzularga moslashtirib dars jarayonlarida samarali qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. O‘zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li. –T., «O‘zbekiston», 1992.
2. Галскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. - М., 2007.
3. Конышева А.В. Современные методы обучения. - Минск, 2007.
4. Ybarra, R., & Green T. (2010). Using technology to help ESL/EFL students develop language skills. The Internet TESL Journal, 9(3). Retrieved from <http://iteslj.org/Articles/Ybarra-Technology.html>
5. Педагогическая технология. <https://ru.wikipedia.org>